

MAREA UNIRE REFLECTATĂ ÎN PRESA MAGHIARĂ HUNEDOREANĂ

Gheorghe Firczak

Secolul al XIX-lea este un secol al marilor și profundelor contradicții. Pe de o parte prin Revoluția Franceză, care începe în anul 1789, și Revoluțiile de la 1848 se afirmă principiile libertății naturale și egalității oamenilor în fața legii, pe de altă parte colonialismul, cu tot cortegiul său de consecințe negative, se consacră printr-o expansiune maximă. În veacul trecut se formează state naționale: Germania, Italia, România, statele din America de sud, dar se acutizează și tendințele de expansiune ale marilor imperii, Rusia, Austro-Ungaria și Germania. Observând toate aceste fenomene trebuie să admitem că secolul al XIX-lea se încheie cronologic la 31 decembrie 1900, dar timpul istoric nu coincide cu cel fizic pentru că societatea umană mai perpetuează o serie de concepte și atitudini, care ne conduc la o asemenea concluzie. Agravarea lor determină izbucnirea Primului Război Mondial¹, care marchează apusul secolului al XIX-lea, mai ales prin consecințele sale în plan economic, social, geopolitic și, nu în ultimul rând, psihologic.

În timpul conflagrației primul eveniment care anunță mari transformări, apusul Vechii Europe, este Revoluția burghezo-democratică din Rusia. Imperiul rus era la vremea respectivă o autocrație care reprezenta un uriaș pericol pentru libertatea popoarelor. O afirmă răspicat Engels, la sfârșitul secolului trecut: „*Rusia este posesoarea unor enorme proprietăți furate (adică națiunile asuprite) pe care în ziua socotelilor va trebui să le restituie*”². Chiar și Lenin recunoaște că țarismul „*vede în alte popoare un lucru care aparține de drept Rusiei Mari*”³. Dacă aceste afirmații sunt făcute cu destul de mult timp înaintea evenimentelor din februarie-martie 1917, să observăm că ele sunt confirmate de un înalt personaj militar din anturajul țarului; „*Va veni revoluția, vom fi spânzurați cu toții, pe ce felinar, n-are nici .o importanță*”⁴. Opinia publică

1. Mircea N. Popa, Primul Război Mondial. 1914-1918, București, 1979.

2. V.I. Lenin, Marx-Engels – Marxism, București, 1949, p.308.

3. Idem, Opere alese, vol.II, București, 1946, pp. 26-27.

4. Cauzele și perspectivele revoluției ruse, în „Viața românească”, vol. LVI, anul XV, 1923, p.11.

românească este ostilă țarismului cel puțin din două motive. El reprezintă un adversar al libertății, atât individuale, cât și colective. Apoi expansiunea țaristă a dus la anexarea unor teritorii românești, începând cu 1812, idee la care Rusia nu a renunțat niciodată în decursul secolului al XIX-lea, practic nici după aceea. Afirmăția lui Constantin Diamandy, ambasadorul român la Petrograd, făcută la 28 iulie 1917, este din această perspectivă sintetică: „În adevăr: noi am iubit și iubim poporul rus, însă țarismul rus ne-a insuflat totdeauna o oarecare neîncredere”. De aceea este greu de presupus că „s-ar mai putea găsi în Europa vreo altă țară care să se fi bucurat atât de sincer de căderea țarismului rus ca România”⁵. Într-un ziar ce apare la Iași se afirmă: „Se poate spune fără exagerare că revoluția rusească este evenimentul cel mai însemnat al istoriei Europei din ultimele decenii. Printr-înșa se prefăce din temelii nu numai o împărăție de peste 100.000.000 de locuitori, dar se dă lumii indicația că de aici înainte omenirea nu mai poate evolua decât într-o anumită direcție”⁶.

Revoluția rusă nu putea rămâne fără ecou în plan internațional. Statele Unite recunosc chiar foarte repede, la 22 martie 1917, Guvernul Provizoriu al Rusiei⁷. Abolirea țarismului trezește speranțe printre aliați cu privire la eficiența armatei ruse pe frontul de est⁸. Se poate spune că și în mediile austro-germane evenimentele din Rusia trezesc tot speranță. Într-un editorial semnat de Dr. Mihály Leitner se analizează situația din Rusia. Autorul spune că s-a întâmplat ceea ce se aștepta de la începutul războiului. Dincolo de ceea ce se petrecea în Rusia este neîndoielnic că aceste evenimente reprezintă pentru Puterile Centrale un aliat important, care ar putea determina o apropiere a păcii. Spune despre Rusia că este un „uriaș”, care în urma rănilor pricinuite, sângerează și în curând va sucomba⁹. Este interesantă perspectiva din care sunt privite abolirea țarismului și instalarea Guvernului Provizoriu. Nu spune nici un cuvânt despre perspectivele de libertate individuală și colectivă, ca și cum ceea ce se întâmplă în Rusia, poate rămâne fără consecințe în plan european.

Reîntoarcerea lui Lenin în patria sa, cu ajutorul germanilor, într-un vagon blindat, determină o evoluție spre bolșevism a revoluției, cu puternice efecte pentru întreaga lume. Într-o zi geroasă, miercuri 7 noiembrie 1917, sovietele preiau puterea și înlătură Guvernul Provizoriu¹⁰. La 28 noiembrie 1917 Consiliul Comisarilor Poporului va lansa o chemare către țările beligerante în vederea încheierii războiului printr-un armistițiu, urmat de un tratat general de pace¹¹.

5. Arhiva M.Ap.N., fond M.C.G., dos.30, pp.72-76.

6. „Mișcarea”, I, 1 aprilie 1917.

7. George Buchanan, Mémoires. 1910-1917, Paris, 1925, p.178.

8. P. Renouvin, La crise européenne et la première guerre mondiale (1904-1918), Paris, 1969, p.436.

9. „Hunyadvármege”, 41, nr.12/25 martie 1917, Mi történik Oroszországban?

10. John Reed, Zece zile care au zguduit lumea, București, 1962, pp.91-121.

11. Relații internaționale în acte și documente (1917-1939), București, f.a., pp.10-11.

Ecoul ei în mediile maghiare ne arată că cei care-l comentează nu au înțeles exact, la momentul respectiv, profundele sale semnificații. În titlul articolului se vorbește despre adevărata revoluție. Lenin, se menționează în ziar, despre care s-a spus că a fost executat, a preluat guvernarea. Kerenski, „*un fanatic al războiului*” se ascunde pentru a scăpa de pedeapsă. Sunt zile care schimbă destine. Această revoluție are drept cuvânt de ordine pacea și este adevărata revoluție din Rusia¹². Chiar dacă autoul anonim nu spune explicit, este evident că el comentează situația doar prin prisma avantajelor pe care le-ar putea obține Puterile Centrale în vederea terminării grabnice a războiului în favoarea lor. Nu se spune nici un cuvânt despre faptul că Lenin, în mai multe situații a afirmat principiul autodeterminării naționale, principiu care se referă în mod evident și la Auto-Ungaria. Ipoteza noastră este confirmată de un articol de fond al dr. Mihály Leitner, care prognozează că o pace cu Rusia ar determina în primul rând liniște în Balcani, unde „*națiunile pitice*” ar fi obligate să înceteze odată pentru totdeauna veșnicele conflicte care generează atât de mult rău în plan internațional¹³.

Punctul culminant al participării Rusiei la Primul Război Mondial îl constituie pacea de la Brest-Litowsk. Tratatul a fost îndelungat, decembrie 1917 - februarie 1918, evidențiind dorința Puterilor Centrale, mai ales a Germaniei de a da Rusiei lovitura de grație¹⁴. Acesta este de fapt și sfârșitul autocrației țariste, a unei etape a dominației rusești în Europa, asupra mai multor națiuni: finlandezii, lituanienii, estonii, letonii, polonezii și românii. Comentând tratativele Puterilor Centrale cu Rusia, presa maghiară observă că Europa este în fierbere, că se prefigurează mari frământări determinate de noi concepte, dar îndeamnă cititorii să privească viitorul cu speranță¹⁵.

Sfârșitul anului 1917 și începutul celui următor lasă iluzia unor momente favorabile pentru Puterile Centrale, că el ar putea obține victoria finală și astfel ar dicta condițiile păcii. Este adevărat, că în anul 1917 Statele Unite devin cobeligerante alături de Antantă, declarând război Germaniei la 6 aprilie și Austro-Ungariei la 7 decembrie¹⁶. Efectele nu sunt imediate, dar pe parcursul anului 1918 contribuția lor la victoria asupra Puterilor Centrale este esențială¹⁷. Atitudinea fermă a SUA se exprimă inițial diplomatic, prin *Cele patrusprezece puncte ale președintelui W. Wilson*, făcute publice la Washington, la 8 ianuarie

12. „Hunyadvármege”, 41, nr.45/11 noiembrie 1917, Az igazi forradalom.

13. Ibidem, 41, nr.49/9 decembrie 1917, Az orosz események várható eredménye.

14. J. Kreppel, Der Friede im Osten. Noten, Manifeste, Reden, Erklärungen, Verhandlungsprotokolle und Friedensverträge mit der Ukraine, Russland und Rumänien, Wien, 1918, pp.228-232.

15. „Hunyadvármege”, 42, nr.5/3 februarie 1918, Vajudás.

16. E. Taylor, La chute des Empires (1914-1918), Paris, 1964, p.303.

17. P. Renouvin, Op.cit.m, p.454.

1918¹⁸. Soarta marilor imperii este pecetluită, mersul războiului le este defavorabil. La 14 septembrie 1918 Austro-Ungaria solicită încheierea armistițiului, prin intermediul contelui Burian, ministrul său de externe¹⁹. La 14 octombrie Viena și Budapesta acceptă condițiile formulate de președintele Wilson²⁰. Destrămarea imperiului este deja o realitate, împrejurările fiind bine cunoscute²¹.

Perspectiva înnoirilor se simte și în presa maghiară, ea însăși anunțând mari transformări. Dr. Mihály Leitner apreciază, într-un editorial, că ordinea mondială se va schimba. Adevărata pace se va instaura doar dacă societatea și relațiile dintre state vor dobândi baze democratice reale²². Problema națională este piatra de încercare a Budapestei la finele războiului. Într-un editorial cu autor anonim se arată că în epoca antebelică guvernării au păcătuit enorm în această problemă, pentru că au acționat după bunul plac, ghidându-se după scopuri particulare. Și în acest caz este nevoie de afirmarea principiilor democratice²³. Cu toate acestea se exprimă speranța, după anumite informații, că croații nu se împotrivesc menținerii Ungariei Mari²⁴. Tot dintr-un editorial anonim reiese că maghiarii nu ar fi trebuit să participe la acest război mondial pentru că Ungaria a avut de a face cu motivația ei tot atât de mult ca și „*Hondurasul sau republica Honolulu*”. A fost asasinat un moștenitor oarecare al tronului, adversar al maghiarimii, un apropiat al cehilor, iar pentru aceasta Ungaria n-ar fi trebuit să se amestece în război, însă ea s-a aruncat în vâltoarea conflictului²⁵. De aceea se și afirmă că monarhia nu mai are nici un viitor în Ungaria. Ultimul Habsburg a părăsit de altfel Viena, refugiindu-se în Elveția²⁶. Punctele de vedere exprimate arată că într-adevăr Primul Război Mondial a determinat schimbări profunde în raport cu perioada antebelică, pe multiple planuri.

Destrămarea celor trei mari imperii este doar un aspect al transformărilor declanșate în anul 1917 prin revoluția burghezo-democratică din Rusia. Cel de-al doilea îl reprezintă formarea unor state naționale sau desăvârșirea unității

18. Relațiile internaționale în acte și documente (1917-1939), pp.11-14; Keith Hitchins, Conștiința națională și acțiune politică la românii din Transilvania 1868-1918, vol.II, Cluj, 1992, pp.168-178.

19. Magyarország története. 1918-1919. 1919-1945, Budapest, 1976, p.29.

20. Ibidem, p.31.

21. Ibidem, pp.34-39.

22. „Hunyadvármegye”, 42, nr.40/6 octombrie 1918, Forrponon vagyunk.

23. Ibidem, 42, nr.42/20 octombrie 1918, Változások küszöbén.

24. Ibidem, 42, nr.41/13 octombrie 1918.

25. Ibidem, 42, nr.47/24 noiembrie 1918, A megkötözött oroszlán.

26. Ibidem, 42, nr.43/27 octombrie 1918.

prea îndurerată ca să se poată înveseli. Pentru mine orice bucurie e înnăbușită de mâhnirea acestei grozave păci (Pacea de la București - N.N.) și de teama cu care pândesc desfășurarea politicii noului nostru guvern (guvernul Marghiloman - N.N.)

naționale a altora: Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia, Lituania, Estonia, Letonia, Finlanda și România.

În procesul de desăvârșire a statului național român, începutul este făcut în martie 1918, prin unirea Basarabiei cu România. Prin prăbușirea Rusiei²⁷ se crează posibilitatea proclamării, la 24 ianuarie 1918, a Republicii Autonome Democratice Moldovenești²⁸. Pregătirea unirii și proclamarea ei la 27 martie 1918²⁹ se realizează și cu contribuția românilor din celelalte provincii românești aflate sub ocupație străină, Transilvania și Bucovina. Intelectualii ardeleni, dr. Onisifor Ghibu, dr. Ion Mateiu, Andrei Oțetea, etc, își exprimă alături de ceilalți români crezul pentru realizarea unirii tuturor românilor într-un singur stat.

Unirea Basarabiei cu România, activitatea a peste o mie de intelectuali ardeleni, printre care hunedoreni, dr. Sebastian Bornemisa și Vasile Osvadă, provoacă reacția presei maghiare. Făcând un scurt istoric al problemei, dr. Tibot Schimdt menționează că trebuie scrisă istoria adevărată, dar nu la modul cușn a făcut-o Nicolae Iorga. România cu o mișcare abilă reușește să recapete Basarabia după ce a pierdut-o cu 106 ani în urmă³⁰.

Dr. Sebastian Bornemisa³¹ este originar din Burjuc, comitatul Hunedoara. Îl regăsim – se spune în presa maghiară – printre cei mai buni elevi ai *Colegiului Kun* din Orăștie. În martie 1904 ca elev, împreună cu mai mulți colegi, în frunte cu Romulus Bera, și-au rupt cocardele tricolore maghiare și le-au aruncat în noroi. Apoi se transferă la gimnaziul român de la Brașov, la „Oxfordul românilor din Ungaria”, după cum formulează dr. T. Schmidt. Pentru a sublinia – spune autorul – ce fel de educație a primit acolo trebuie menționat că din 13 profesori ai școlii, 10 s-au alăturat armatei române în campania din toamna anului 1916, plecând în România. După bacalaureat, Sebastian Bornemisa s-a înscris la Facultatea de Filosofie a Universității din Budapesta, devenind membru al cercului studentesc „*Petru Maior*”. Nu-și termină studiile, revine la Orăștie unde, împreună cu Ioan Moța, întemeiază *Librăria Națională*, o firmă de comerț cu cărți. Totodată colaborează la ziare împreună cu același Ioan Moța. În anul 1913 editează *Cosânzeana*, revistă de beletristică. Anul următor își definitivează studiile și susține la Budapesta doctoratul în filosofie. Fiind înrolat în armată, împreună cu mai mulți soldați, pe la Orșova, trece în România. La

27. Maria, Regina României, Povestea vieții mele, vol.III, Editura Eminescu, București, 1991, p.403, „E primul pas înspre „Unirea” visată de România. S-a întâmplat într-un chip cu totul neașteptat din pricina destrămării puternicei Rusii și s-a întâmplat într-un timp când mi-e inima prea îndurerată ca să se poată înveseli. Pentru mine orice bucurie e înnăbușită de mahnirea acestei grozave păci (Pacea de la București – N.N.) și de teama cu care pândesc desfășurarea politicii noului nostru guvern (guvernul Marghiloman – N.N.)”

28. „Cuvînt moldovenesc”, 28 ianuarie 1918; Ștefan Ciobanu, Unirea Basarabiei: Studiu și documente, București, 1929, pp.148-151.

29. Ibidem, 1 aprilie 1918.

30. „Hunyadvármege”, 42, nr.34/25 august 1918.

31. Lucian Predescu, Enciclopedia Cugetarea, București, 1940, p.116.

București activează pe lângă Nicolae Filipescu și Take Ionescu. Când Curtea Regală și Guvernul se refugiază la Iași, Sebastian Bornemisa le însoțește. Din Iași trece în Basarabia unde desfășoară o activitate susținută pe tărâm național prin participarea la adunări publice, întemeieri de asociații și ziare. Lucrează intens la „*România Nouă*” a lui Onisifor Ghibu, inițiază cursuri de vară pentru tinerii români din Basarabia. La insistențele sale se întemeiază *Biblioteca Națională* din Chișinău, unde pe pereții holurilor pune portretele lui Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, a altor personalități politice românești. Acest om, concluzionează dr. Schmidt, „*a fost crescut la sânul nostru, a trăit printre noi, aici a devenit vestit ca fiu al comitatului, deci e bine să-i cunoaștem biografia*”³².

Continuând comentariul său privind activitatea românilor hunedoreni pentru cauza lor națională, Tibolt Schmidt afirmă că Primul Război Mondial a scos la suprafață oameni care nu au făcut nimic pentru binele public, dar care atunci când au avut ocazia au rămas în România³³.

Un astfel de exemplu, este în opinia sa, și Vasile Osvadă³⁴. La origini el nu este hunedorean. S-a născut în 1875 în comuna Măhaciu, comitatul Turda-Arieș. Începe studiile liceale la Blaj, apoi se transferă la Brașov, la *Liceul comercial Român*. După bacalaureat se înscrie la *Academia Comercială* din Viena. Se stabilește la Hunedoara unde devine director al *Băncii Agricole*. La Orăștie înființează o societate de asigurări pentru crescătorii de vite. Împreună cu Ioan Moța asigură apariția ziarului cu profil economic „*Tovărășia*”. De mai multe ori în anii neutralității a călătorit în România pentru a aduce în comitat porumb. La un moment dat nu s-a mai întors la Hunedoara. Cu toate acestea, consideră dr. T. Schmidt, Vasile Osvadă este un om cult, vorbește mai multe limbi, nu este nici pe departe atât de agresiv și demagog ca Ioan Moța. Comportamentul său a dat dovadă de mult tact, față de al altora, chiar dacă nu a ascuns că dorința sa este să participe la făurirea României Mari. În campania din anul 1916, când armata română a ajuns în comitatul Hunedoara, maiorul Cocorăscu, comandantul unităților militare românești avea informații exacte despre potențialul economic al comitatului, furnizate de Vasile Osvadă. Cu câteva zile înainte de ocuparea Bucureștiului de către trupele germane și austro-ungare, Vasile Osvadă se refugiază la Iași, ulterior la Chișinău. Ajuns acolo începe colaborarea la *Ardealul* lui Onisifor Ghibu și Ioan Mateiu apoi la „*România Nouă*”. Dr. T. Schmidt constată că Vasile Osvadă prin propaganda scrisă și orală sublinia tot timpul ideea că din acel moment datoria fiecărui

32. „Hunyadvármegye”, 42, nr.35/1 septembrie 1918.

33. Ibidem, 42, nr.37/15 septembrie 1918.

34. Lucian Predescu, Op.cit., p.622.

român este să militeze pentru eliberarea Transilvaniei, astfel ca de la Nistru până la Tisa să se făurească România Mare³⁵.

Aceste relatări din presa maghiară nu fac altceva decât să confirme intensa activitate a românilor transilvăneni pe frontul de răsărit pentru cauza națională, pentru unitatea tuturor românilor într-un singur stat³⁶. De altfel concluzia lui T. Schmidt este mai tranșantă, considerând că rolul ardelenilor în unirea Basarabiei cu România a fost mai mult decât hotărâtor, că fără ei guvernul român nu ar fi obținut acest succes³⁷. Desigur, rolul ardelenilor a fost important dar ziarul maghiar îl exagerează, poate în mod voit. O demonstrează și amintirile primului ministru de atunci al României, Alexandru Marghiloman³⁸.

În toamna anului 1918 procesul de desăvârșire a unității naționale a românilor și formarea noilor state cehoslovac, iugoslav și polonez sunt posibile în condițiile dezagregării Ungariei Mari. În proclamația președintelui Wilson la punctul 10 se menționează că popoarelor Austro-Ungariei trebuie să li se ofere „*ocazia unei dezvoltări autonome*”. La punctul 11 se arată: „*România, Serbia și Muntenegru vor trebui să fie evacuate și teritoriile ocupate vor trebui să fie restituite...*”³⁹. La 29 octombrie 1918, la Zagreb, croații proclamă separarea lor de Ungaria. Urmează Slovenia și Voivodina. Se creează astfel posibilitatea constituirii federației iugoslave⁴⁰. La 30 octombrie 1918, proclamă separarea de Ungaria *Consiliul Național Slovac*⁴¹. Rutenii își exprimă dorința dezvoltării autonome la 19 noiembrie 1918⁴² iar germanii din vestul Ungariei la 22 noiembrie 1918⁴³. Deci, chiar dacă guvernul Károlyi propune largi drepturi democratice naționalităților din Ungaria, aceasta nu se mai poate menține în hotarele consacrate în anul 1867⁴⁴.

35. „Hunyadvármege”, 42, nr.37/15 septembrie 1918.

36. Marea Unire de 1 decembrie 1918, București, 1943, pp.21-22; „România Mare”, foaia voluntarilor români din Austro-Ungaria, Kiev, I, 1917.

37. „Hunyadvármege”, 42, nr.37/15 septembrie 1918.

38. Alexandru Marghiloman, Note politice, vol.III, Editura Machiavelli, București, 1995, p.125, „La ora 3 1/2 ne ducem la Sfatul Țării... Când intrăm sala întreagă aclamă...Pronunț un discurs vibrant, puternic aplaudat... În sfârșit ședința solemnă trebuie să înceapă... Inceleț proclamă votul și declară că Adunarea (nu lipseau decât 13 deputați) a adoptat decizia blocului moldovenesc să se unească cu România. Mă urc la tribună și declar că „în numele poporului român și al Regelui său Majestatea Sa Ferdinand I (ovații) iau act de hotărârea Sfatului și proclam Basarabia unită, de data aceasta pentru totdeauna, cu România una și nedivizibilă” (E o adevărată frenezie)...”

39. Relații internaționale în acte și documente (1917-1939), p.13.

40. Magyarország története. 1918-1919. 1919-1945, pp.99-101.

41. Ibidem, pp.101-108.

42. Ibidem, pp.119-122.

43. Ibidem, pp.122-124.

44. Constantin Kirițescu, Istoria războiului pentru întregirea României (1916-1919), vol.II, București, 1989, p.384.

La 18 octombrie 1918, Alexandru Vaida-Voevod ține celebrul său discurs în Parlamentul maghiar⁴⁵. La 31 octombrie se constituie, la Budapesta, *Consiliul Național Român*⁴⁶. Spre deosebire de slavii de sud și de slovaci, românii creează consiliul la paritate, social-democrații primind un număr egal de locuri cu membrii PNR⁴⁷. Este din ce în ce mai clar că Transilvania se va uni cu România. Cu toate acestea în presa maghiară apar o serie de „*propuneri*”, Privind viitorul Ardealului. Ele pornesc de la o analiză statistică, pe naționalități a populației. Totalul ei este de 2.698.000 de locuitori, din care 1.471.000 români, 970.000 maghiari, 234.000 sași, 53.000 alte etnii. Din totalul populației, după statistica oferită, rezultă că 45% nu sunt români. De aceea, se spune în articol, o soluție ar fi proclamarea Transilvaniei ca republică independentă cu capitala la Cluj, pentru că unirea cu România ar determina bulversarea Transilvaniei⁴⁸.

Evenimentele își desfășoară însă cursul lor. *Consiliul Național Român Central* își mută sediul la Arad, unde începe activitatea efectivă la 2 noiembrie 1918, în casa președintelui ei Ștefan Cicio Pop⁴⁹. La chemarea acestuia se constituie consilii naționale în cvasitotalitatea localităților din Transilvania. La 7 noiembrie se formează, la Deva, *Consiliul Național Român și Garda Națională Română*⁵⁰. În presa maghiară se specifică faptul că ele vor colabora cu *Consiliul Național Maghiar*, respectiv cu *Garda Națională Maghiară* pentru a se menține ordinea și liniștea atât de necesare în aceste momente⁵¹. Practic aceste consilii locale și gărzii naționale românești devin organe ale puterii locale, care pregătesc actul final al *Marii Uniri*.

Între timp, la Arad se desfășurau tratativele CNRC cu o delegație maghiară condusă de dr. Oszkár Jászi, ministrul naționalităților⁵². În urma acestora, delegația română prin, Iuliu Mniu, la întrebarea maghiarilor ce anume doresc românii răspunde concret: „*Teljes elszakadást*”, adică despărțirea completă de Ungaria⁵³. După acestea CNRC convoacă la 20 noiembrie pentru *1 Decembrie 1818*, la Alba Iulia *Marea Adunare Națională*⁴.

45. Liviu Maior, Alexandru Vaida Voevod între Belvedere și Versailles (însemnări, memorii, scrisori), Editura Sincron, 1993, p.78; A románok története különös tekintettel az erdélyi románokra, szerkesztette Gáldi László, A magyar történelmi társulat kiadása, p.374.

46. Tiron Albani, Douăzeci de ani de la unire, vol.I, Oradea, 1938, p.168.

47. Magyarország története. 1918-1919. 1919-1945, p.109.

48. „Hunyadvármegye”, 42, nr.48/1 decembrie 1918.

49. „Românul”, VII, nr.1/8 noiembrie 1918.

50. Victor Șugaia, Consiliul Național Român, Deva, 1994.

51. „Hunyadvármegye”, 42, nr.45/10 noiembrie 1918.

52. „Românul”, VII, nr.5/14 noiembrie 1918.

53. Oszkar Jászi, Viszaemlékezés a román nemzeti komitéval folytatot aradi tárgyalásaimra, Cluj, 1921, p.9.

54. „Românul”, VII, nr.11/21 noiembrie 1918.

Au loc alegeri de delegați în consiliile locale⁵⁵. Presa maghiară constată că la Deva s-au desfășurat în liniște și ordine, în curtea bisericii ortodoxe. Dintre fruntașii românilor au vorbit adunării dr. Aurel Vlad și dr. Petru Groza⁵⁶. La 17 noiembrie s-a mai desfășurat o adunare comună cu maghiarii la sediul Primăriei din Deva. Pe clădire s-au arborat tricolorul maghiar, român și steagul roșu socialist. Din partea CNR a vorbit dr. Petru Groza, în limba română⁵⁷. Adunarea se pare că nu a avut nici o finalitate concretă.

La 1 Decembrie 1918, în împrejurările binecunoscute se proclamă unirea Transilvaniei cu România⁵⁸. Cu toate acestea, chiar după o săptămână, dr. Mihály Leitner își exprimă scepticismul cu privire la posibilitatea realizării dezideratului național al românilor. Expune și câteva motive: propunerile antebelice făcute nu pot fi serioase; Antanta spune că în loc de Transilvania, România a primit Basarabia; românii ca populație nu dețin în Transilvania majoritatea absolută. În concluzie afirmă că nu este un concept democratic să nu se țină seama de drepturile minorităților, de aceea este bine ca Transilvania să nu se unească nici cu Ungaria nici cu România⁵⁹. Cu toate acestea, procesul își urmează cursul firesc iar *Rezoluția privind Unirea Transilvaniei cu România* este adusă la cunoștința tuturor românilor⁶⁰. La 14 decembrie regele Ferdinand primește delegația ardelenilor care îi prezintă hotărârea de la Alba Iulia. Adresându-se lui Vasile Goldiș, Alexandru Vaida Voevod, Caius Brediceanu, episcopilor Miron Cristea și Iuliu Hossu, le vorbește în numele tuturor românilor, manifestându-și satisfacția pentru realizarea dezideratului național⁶¹.

După înfăptuirea Marii Uniri, presa maghiară din Transilvania prin câteva ziare, se adaptează la noile realități și își afirmă atașamentul față de cele proclamate la Alba Iulia⁶². La scurt timp după 1 decembrie, autoritățile române pun în aplicare hotărârea luată. Presa maghiară anunță, la 14 decembrie 1918, sosirea la Deva a primelor unități militare românești. Se spune în articol, că peste tot s-a arborat tricolorul românesc. Comandantul, locotenentul major

55. Victor Șugaia, Hunedoreni la Marea Unire, Deva, 1993.

56. „Hunyadvármegeye”, 42, nr.48/1 decembrie 1918.

57. Ibidem, 42, nr.45/24 noiembrie 1918.

58. Ioan Suci, Marea adunare națională întrunită la Alba Iulia. Acte și documente, Cluj, 1928; Silviu Dragomir, Națiunea română la Alba Iulia, Adunarea națională a Unirii, 1 decembrie 1918, Cluj, 1929; Tiron Albani, Op.cit., pp.224-239; Keith Hitchins, România 1866-1947, București, Humanitas, f.a., pp.301-314.

59. „Hunyadvármegeye”, 42, nr.49/8 decembrie 1918.

60. „Românul”, VII, nr.20/3 decembrie 1918.

61. Ioan Scurtu, Regele Ferdinand, Editura Garamond, p.152, În numele românilor din vechiul Regat, din Basarabia și din Bucovina, astăzi uniți, cu profundă recunoștință primesc hotărârea fraților noștri de peste Carpați de a săvârși unitatea națională a tuturor românilor și declar pe veci unite în regatul român toate ținuturile de la Nistru până la Tisa.

62. Ludovic Deményi, Alba Iulia în presa maghiară, în „Ramuri”, Craiova, nr.11 (53)/1968, p.8.

Mihail Dumitrescu face imediat câte o vizită la Primărie și la Prefectură. Se menționează că are loc un mic incident între români și maghiari, dar dr. Petru Groza dă asigurări că nu se va repeta și invită maghiarii la colaborare⁶³. Se publică, tradusă în limba maghiară, proclamația comandantului militar al orașului Deva⁶⁴. Procesul continuă în toată Transilvania⁶⁵,

Tratatele de pace din anii 1919-1923 vor consfinți noua configurație a Europei, vor legitima juridic o prefacere realizată de fapt de popoarele bătrânului continent⁶⁶.

Dacă acceptăm că, în general, presa este ecoul opiniei publice atunci putem constata că maghiarimea se opune unirii Transilvaniei cu România. În perioadele în care se pregătește acest act comentariile sunt evident sarcastice. Chiar și în ultima clipă, în ziua desfășurării ședinței *Marii Adunări Naționale* la Alba Iulia se exprimă puncte de vedere sceptice cu privire la posibilitatea realizării unirii, deși așa cum am arătat, dezmembrarea Ungariei Mari nu a fost un proces datorat în exclusivitate atitudinii românilor. A fost provocat deopotrivă de poziția slovacilor, croaților, sârbilor, rutenilor și în oarecare măsură a germanilor din vestul Ungariei.

63. „Hunyadvármegye”, 42, nr.50/15 decembrie 1918, Dévát megszállta a román katonaság.

64. Ibidem, 42, nr.51/22 decembrie 1918.

65. Constantin Kirîțescu, Op.cit., pp.411-416.

66. Eliza Campus, Din politica externă a României 1913-1947, 1980, pp.182-243; Relații internaționale în acte și documente (1917-1939), pp.16-51.

**THE GREAT UNION REFLECTED INTO THE
MAGYAR HUNEDORIAN PRESS**

Abstract

The 20th century is one of the great and thoroughgoing contradictions. On the one hand they assert the natural freedom principle and the equal opportunities before act, on the states as Germany, Italy, Romania, and in the same time, the existing Empires – Russia Austro-Hungarian, Germany – were became manifest their expansion tendencies. So, then, the last century is closed chronologically on December 31st, 1900, but the historical time didn't dovetail with the physical ones because the human society perpetuated a succession of concepts and stands which they directed us at thus conclusion. Their worsening determined the outbreak of the World War I, who it marked the 20th century decline, especially through its consequences on economical, social, geopolitics plan and not in the last row, psychological one.

In the generalized conflict time, the first great even who has shaken the world it was the collapse of the Russian Empire. Constantin Diamandy, Romanian diplomat, asserted that the Russian people, the Russian culture are admirably but not the czarism who it always brought misfortune of the Romanian people. The event had echo event in the „Hunyadvármegye” newspaper who mentioned that Russia was a gigantic who before long would sucumb. In the same place Kerenki is considered a fanatic of the war and the initiatives of Leninn are gladden of appreciation. In the same newspaper, the publisher forecast a change of a world system, a democratization of relationship among states, generally, of human society. The national matter was, in that context, the touchstone of Budapest. In an authorless leading article, they specified that was necessary an afirmation also in that case of a democratical principles. But when Bessarabia joined with Romania, the activity of over aňe thousand Transylvanian people, amongst dr. Sebastian Bornemisa and Vasile Osvadã gave rise to a callours rejoinder in the Magyar press. Dr. Tibolt Schmidt did himself an accusing historic presentation.

The autum of 1918 fetched new changes in European plan through forming of the new states: Czecho-Slovak, Yugoslav and Polisch. It was more and more obvious that Transylvania would be join with Romania. There heave in sight national councils and national guards, Romanian and Magyar, and in the „Hunyadvármegye” newspaper they couched hope that they would co-operate. More later, in the newspaper they asserted inoppotuneness to the join of Transylvania with Romania. The course of events denied those asrts.

After the Great Union mention newspaper showed that dr. Petru Groza convened the Magyar people to collaboration ensured that there didn't have place undesirable incidents. They published the translation of Proclamation of the new military commandar of Deva into Magyarlanguage. If we accept that, generally, the press is the echo of public opinion, than we can ascertain the Magyar people from Transylvania are opposed in connction with this Romania's union.